

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Римарчук Ольги Вікторівни на рукопис дисертаційного дослідження Ювшина Вадима Васильовича на тему: «Забезпечення прав і свобод підозрюваного на стадії досудового розслідування» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертації. Однією із ознак демократичної правової держави є гарантований захист прав і свобод, де людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Відповідно до ст. 3 Конституції України головним обов'язком держави є забезпечення прав і свобод людини та відповідальність за свою діяльність.

У кримінальне провадження залучається велике коло учасників, проте ключову роль від сторони захисту законодавець на стадії досудового розслідування відвів підозрюваному.

Стадія досудового розслідування є найбільш вразливою для підозрюваного, оскільки саме на цьому етапі органи досудового розслідування, прокуратура та суди наділені повноваженнями, які можуть суттєво обмежити конституційні права та свободи, недоторканність, право на захист і справедливий суд, досліджуваного учасника кримінального провадження.

Дотримання процесуального балансу між застосуванням до підозрюваного обмежувальних заходів та правомочністю, реальною необхідністю такого втручання є одним із стрижневих завдань кримінального провадження, передбаченого у статті 2 КПК України.

Водночас, практика ЄСПЛ і національних судів свідчить про наявність численних порушень прав підозрюваних: незаконні затримання, надмірне застосування запобіжних заходів, обмеження доступу до адвоката, проведення

слідчих (розшукових) дій без належного повідомлення тощо. Крім цього, триваюча збройна агресія Російської Федерації проти України спонукала запровадженню правового режиму воєнного стану із особливими умовами досудового розслідування. Це ставить додаткові виклики перед системою забезпечення процесуальних гарантій підозрюваного, зокрема прав на захист, свободу, недоторканність, презумпцію невинуватості.

Наявність зазначених негативних фактів свідчить про нагальну потребу удосконалення кримінального процесуального законодавства, практики його застосування у сфері забезпечення реального балансу між завданням кримінального провадження й охороною прав і законних інтересів підозрюваного. Дослідження проблематики забезпечення прав і свобод підозрюваного на стадії досудового розслідування є не лише теоретично важливим, а і має практичне значення для уніфікації правозастосовної практики, виконання міжнародних зобов'язань України та підвищення стандартів правосуддя. Тому актуальність обраної теми не викликає сумнівів.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечується цілісністю дисертаційної роботи, викладений матеріал в якій комплексно розкриває проблему дослідження. Роботу характеризує системність підходу до вирішення поставлених завдань, логічна побудова й аналіз причинно-наслідкових зв'язків. Всі підрозділи дисертації органічно пов'язані між собою, а кожен наступний підрозділ логічно продовжує проведене в попередньому дослідження, поглиблює наукову розвідку, послідовно розв'язуючи визначені здобувачем завдання.

Схвальної оцінки заслуговує використання Ювшиним В.В. широкої джерельної бази та обсяг проаналізованого фактичного матеріалу, законодавчих та нормативно-правових актів, статистичної інформації за темою дисертаційної праці. Список використаних джерел охоплює 235 найменувань, які було узагальнено, систематизовано та кваліфіковано опрацьовано автором.

Висновки та рекомендації, сформульовані здобувачем, є достовірними, що підтверджується відповідними актами про впровадження результатів

дослідження. Зокрема, пропозиції, сформовані у дисертаційному дослідженні, були використані у законодавчій та практичній діяльності, впроваджені в освітній процес, що підтверджено відповідними актами впровадження.

Достовірність та наукова новизна отриманих результатів.

Ознайомлення зі змістом дисертації здобувача дозволяє стверджувати, що визначена у вступі мета успішно досягнута, а окреслені завдання виконані. Це знайшло відображення в основних положеннях роботи, які сформульовані автором особисто і характеризуються певною науковою новизною. Реалізація згенерованої Ювшиним В.В. наукової розвідки обраної проблеми відображена в науковій новизні дослідження, яка полягає в розробці концептуальних положень щодо забезпечення прав і свобод підозрюваного на стадії досудового розслідування.

До основних положень наукової новизни належать наступні:

вперше:

– аргументовано, що повноваження слідчого щодо забезпечення прав і свобод підозрюваного на стадії досудового розслідування формують систему регульованих кримінальним процесуальним законодавством публічно-владних прав та обов'язків службових осіб органу Національної поліції, органу безпеки, органу Державного бюро розслідувань, органу Бюро економічної безпеки України, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважених здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, спрямованих на всебічне, повне й неупереджене дослідження обставин кримінального провадження, виявлення як тих обставин, що викривають, так і тих, що виправдовують підозрюваного, а також обставин, які пом'якшують чи обтяжують його покарання, надання їм належної правової оцінки та забезпечення прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень;

– відповідно до ст. 42 КПК України, здійснено розподіл прав підозрюваного на три категорії прав: 1) права, спрямовані на виконання вимог

підозрюваного; 2) права, що можуть бути реалізовані безпосередньо підозрюваним; 3) права, спрямовані на забезпечення процесуального положення підозрюваного в кримінальному провадженні.

– обґрунтовано, що нагляд прокурора у формі процесуального керівництва на досудовій стадії кримінального провадження щодо забезпечення прав і свобод підозрюваного – це самостійний вид процесуальної діяльності прокурора, спрямований на виконання завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК України) шляхом дотримання законів органом, який здійснює досудове розслідування та оперативно-розшукову діяльність, забезпечення своєчасного повідомлення про підозру, повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри в порядку, передбаченому ст. 276–279 КПК України, погодження або відмову в погодженні клопотань слідчого, детектива до слідчого судді щодо проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, погодження, внесення змін чи відмова в погодженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, скасування незаконних чи необґрунтованих постанов слідчого, дізнавача, детектива, а також здійснення інших процесуальних дій, передбачених КПК України.

удосконалено:

– наукові положення про необхідність подання підозрюваним доказів під час досудового розслідування в тих випадках, коли ці докази можуть підтвердити наявність обставин, що виключають кримінальну протиправність дій або слугують підставою для закриття кримінального провадження;

– теоретичні погляди стосовно правомірної поведінки підозрюваного в процесі реалізації його права відмовитися давати показання або давати завідомо неправдиві показання (показання підозрюваного мають подвійну природу, будучи, з одного боку, джерелом доказової інформації, а з іншого – засобом захисту його інтересів);

– наукові положення щодо тлумачення поняття «забезпечення прав і свобод підозрюваного», яке визначено як сукупність кримінальних

процесуальних гарантій, які сторона обвинувачення, сторона захисту та слідчий суддя надають відповідно до чинного законодавства для реалізації підозрюваним своїх процесуальних прав і свобод на стадії досудового розслідування, унаслідок порушення яких настає юридична відповідальність;

– твердження стосовно того, що участь захисника сприяє забезпеченню балансу між обвинуваченням і захистом, допомагає уникнути можливих недоречностей та недостатнього розгляду фактів, а також забезпечує дотримання процесуальних прав і свобод підозрюваного;

– обґрунтування положення щодо доцільності виконання керівником відповідного органу прокуратури окремих повноважень слідчого судді стосовно вирішення питання про застосування таких заходів забезпечення кримінального провадження, як привід, тимчасовий доступ до речей і документів та арешт майна, в умовах правового режиму воєнного стану та у разі відсутньої об'єктивної можливості виконання слідчим суддею повноважень щодо прийняття рішення про застосування вказаних заходів забезпечення кримінального провадження;

– наукове бачення щодо доцільності відновлення практики прийняття рішення щодо обрання особистого зобов'язання та особистої поруки слідчими, а не слідчими суддями;

– наукові погляди стосовно застосування запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою, домашнього арешту та застави виключно за ухвалою слідчого судді.

дістало подальший розвиток:

– наукове бачення перспектив законодавчого розширення прав підозрюваного щодо ініціювання укладання угоди про примирення між потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, а також угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості шляхом внесення змін і доповнень до ч. 3 ст. 42 КПК України;

– пропозиції щодо необхідності передбачити в процесуальному законі обов'язок прокурора передавати разом з клопотанням про звільнення від

кримінальної відповідальності матеріали кримінального провадження, які підтверджують винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення та можливість її звільнення від кримінальної відповідальності (з внесенням змін до ст. 287 КПК України);

– наукові погляди, згідно з якими окремим напрямом судового контролю щодо забезпечення прав і свобод підозрюваного під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження є контроль слідчого судді за перевіркою законності затримання уповноваженою службовою особою в умовах правового режиму воєнного стану.

Констатуємо, що в дисертації представлено всі необхідні рівні наукової новизни отриманих Ювшиним В.В. результатів дослідження.

Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях. Повнота викладення наукових результатів дисертації підтверджується тим, що основні положення та результати дисертаційного дослідження викладені в десяти наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у збірниках, включених Міністерством освіти і науки України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, шість тез – у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам п. 11 Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 167 зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 № 979 та від 09.06.2021 № 608 (в редакції від 01.07.2021).

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Отримані результати розширюють і доповнюють теоретичні та наукові аспекти дослідження проблемних питань із кримінального процесу України, а теоретичні положення, пропозиції, висновки та практичні рекомендації, сформульовані в дисертації, можуть бути використані у науково-дослідній сфері, зокрема як підґрунтя для подальших досліджень і вирішення теоретичних питань, пов'язаних з удосконаленням забезпечення прав і свобод підозрюваного на стадії

досудового розслідування. Також результати дослідження можуть бути використані під час проведення різних форм занять зі здобувачами ступеня вищої освіти бакалавра та магістра денної та заочної форм навчання за такими навчальними дисциплінами: «Кримінальний процес», «Актуальні проблеми застосування кримінального процесуального законодавства», «Досудове розслідування», «Докази та доказування у провадженнях про кримінальні правопорушення». Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання їх у правотворчій діяльності – під час проведення занять у системі службової підготовки, семінарів, нарад і підготовки листів-роз'яснень до органів досудового розслідування територіальних органів Національної поліції України

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 296 сторінок, з них основний текст – 218 сторінки, список використаних джерел – 235 джерела на 29 сторінках та 6 додатків на 34 сторінках. Структура дисертації побудована логічно і сприяє розкриттю теми дослідження, виконанню поставлених завдань. Дисертація оформлена відповідно до Вимог оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40.

Анотація дисертації відповідає встановленим вимогам та є узагальненим коротким викладом її основного змісту, в якій представлені основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни та практичного значення, що дає повне уявлення про виконану здобувачем роботу.

Зауваження та дискусійні положення щодо оформлення та змісту дисертації. Разом з тим, позитивно оцінюючи зміст дисертації, він містить положення, що мають дискусійний характер та потребують уточнення або додаткової аргументації автора.

1. Автору бажано надати більше аргументів на підтримку унікальності новизни авторської позиції про віднесення до самостійного виду процесуальної

діяльності прокурора – процесуальне керівництво на стадії досудового розслідування, оскільки зазначені питання розглядалися раніше у таких дисертаційних дослідженнях як Шульган І. І. «Прокурор в кримінальному процесі», Козаченко А. О. «Кримінально-процесуальна діяльність прокурора в кримінальному провадженні щодо окремої категорії осіб», Тішин М. В. «Забезпечення прокурором допустимості фактичних даних, зібраних за результатами проведення слідчих (розшукових) дій», Фідря Ю. О. «Діяльність прокурора в контрольних стадіях кримінального процесу», Кахновець С. О. «Угляд прокурора у кримінальному провадженні» тощо.

2. Під час прилюдного захисту рецензентові хотілося б почути детальне роз'яснення позиції дисертанта щодо необхідності подання саме підозрюваним доказів під час досудового розслідування в тих випадках, коли ці докази можуть підтвердити наявність обставин, що виключають кримінальну протиправність дій або слугують підставою для закриття кримінального провадження, а не стороною обвинувачення. Не зрозуміло як запропонована авторська дефініція кореспондується із засадами диспозитивності (ст. 26 КПК України) та презумпцією невинуватості та забезпечення доведеності (ст. 17 КПК України).

Проте, висловлені зауваження мають дискусійний характер і не впливають на позитивну оцінку наукової та практичної цінності результатів дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Дисертацію написано державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю, містить посилання на використані автором джерела та літературу відповідно до чинного законодавства щодо авторських прав та академічної доброчесності. Всі випадки використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела, оформлені у належний спосіб. Аналіз змісту дисертаційного дослідження та наукових публікацій, зарахованих за темою дисертації свідчить, що вимоги щодо академічної доброчесності дисертантом дотримано, порушень академічної доброчесності не виявлено.

Загальна оцінка кваліфікаційної наукової праці. Дисертація Ювшина Вадима Васильовича «Забезпечення прав і свобод підозрюваного на стадії

досудового розслідування» є самостійним та логічно завершеним дослідженням, виконаним особисто дисертантом на високому теоретичному рівні у вигляді кваліфікаційної наукової праці. Дисертація містить науково обґрунтовані теоретичні і практичні результати, характеризується єдністю змісту та свідчить про особистий внесок автора в юридичну науку. Актуальність і рівень розкриття поставлених проблем, новизна дисертації і ступінь обґрунтованості винесених на захист наукових положень, повнота їх апробації повністю відповідають спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Ювшин Вадим Васильович, на підставі прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент

Професор кафедри кримінального процесу

Національної академії внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

Ольга РИМАРЧУК

